

Com escoltar música

Una història de la música en audicions

Joan Grimalt

dinsic.com

La primera edició va tenir el suport de la Universitat Pompeu Fabra
i de la Universitat Internacional de Catalunya.

Com escoltar música

Primera edició: desembre del 2007 (Dux)

Segona edició corregida: novembre de 2021 (DINSIC)

© Joan Grimalt

© del pròleg: Jaume Cabré

© DINSIC Publicacions Musicals, S.L.

Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona

Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona

email: dinsic@dinsic.com - www.dinsic.com

Imprès a: Service Point

Pau Casals, 161-163

08820 El Prat de Llobregat (Barcelona)

Dipòsit legal: B 19167-2021

ISBN: 978-84-16623-69-3

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.

Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona

Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona

email: dinsic@dinsic.com

www.dinsic.com

Índex

Pròleg 9

Introducció 11

1. Els orígens de la música europea: el cant gregorià 15
2. *Canticum Cantorum* (1583): Giovanni Pierluigi da Palestrina 27
3. El madrigal italià del segle XVI: Gesualdo da Venosa (1561-1613)
i Claudio Monteverdi (1567-1643) 35
4. L'òpera *Euridice* (1600): Jacopo Peri (1561-1633) 45
5. *I vespri della beata vergine* (1610): Claudio Monteverdi 61
6. Francesc Valls (1671-1747): *Missa Scala aretina* (1702) 73
7. Georg Friedrich Händel (1685-1750): l'oratori *El Messies* (1742) 89
8. Johann Sebastian Bach (1685-1750): el motet *Jesu, meine Freude* (1723) 97
9. Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791): l'òpera *La flauta màgica* (1791) 109
10. Ludwig van Beethoven (1770-1827): *Simfonia núm. 9* (1824), op. 125 133
11. Franz Schubert (1797-1828): *Quintet en do major* (1828) 153
12. Giuseppe Verdi (1813-1901): *Rèquiem* (1874) 167
13. Gustav Mahler (1860-1911): *Quarta simfonia* (1900) 183
14. Béla Bartók (1881-1945): *Concerto per a orquestra* (1943) 205
15. Louis Armstrong (1901-1971) i el jazz 221
16. Alban Berg (1885-1935): *Suite lírica* (1926) 239
17. Història del rock (1950-1967) 255
18. Arvo Pärt (n. 1935): *Missa de Berlín* (1990) 289

Invitació al concert

Sempre m'ha impressionat la manera com els músics escolten la música. Pot semblar un disbarat, això que dic, perquè el que m'impresiona és que quan els músics escolten la música, l'escolten. L'escolten amb el cos, no només amb l'oïda sinó amb el cos sencer i amb tota l'ànima. És el que passa quan veus el pintor que contempla pintures: com qui se les menja, amb uns ulls físicament més oberts que els dels que no pintem. Quasi esbatanats. Ells no se n'adonen, però els que ho veiem des d'una certa distància ho podem percebre. El músic, quan escolta música reviu altres sessions, contempla l'harmonia, els timbres, l'edifici estructural de la peça, l'abans i el després del que estem sentint, i aquell miracle de les diferències sensibles que van d'una interpretació a una altra.

En aquest llibre, el que ens ofereix Joan Grimalt és un seguit d'instruments perquè nosaltres puguem escoltar com els músics, amb tot el cos i tota l'ànima. Amb informació sobre l'autor situat en la seva època i, sobretot, amb informació sobre la mateixa obra de tal manera que *abans* de sentir-la ja en tinguem una idea de conjunt.

En art hi ha disciplines globals i disciplines lineals. La pintura és una disciplina global: pots captar l'obra sencera d'un sol glop: veus el quadre tot sencer a primer cop d'ull. Després, pots passar-te una vida analitzant la teva reacció davant de la pintura si molt convé. I pots anar descobrint detalls que els primers cops d'ull no havien captat. Però sempre tens el referent del conjunt davant teu. L'escultura és una cosa similar tot i que demana un desplaçament físic per part de l'espectador per poder-la captar des de totes bandes. I a més, la pot percebre amb el tacte.

En canvi, música i literatura, les arts més etèries, són lineals, la qual cosa vol dir que la percepció que en fa l'individu és per acumulació, memorització i relació constant entre les parts (notes, paraules, frases) i el conjunt. I no se'n totalitza la *lectura* fins que el conjunt de l'obra, el conjunt de paraules o de notes, no ha passat per davant dels ulls o de l'orella del receptor. Per això mateix pot ser una mica més no difícil però sí complex captar una obra musical o literària que no una de pictòrica. I entre música i

literatura, la música guanya en abstracció ja que quan s'inicia l'emissió de l'obra, és inaturable (llevat, és clar, de si emprem mètodes mecànics de reproducció) i per tant, no és possible tornar enrere per facilitar-ne la comprensió. I si hom no domina la lectura de la partitura, o no la té al davant, s'ha de refiar de la memòria auditiva per recompondre conceptes.

Una cosa que sol fer el lector intel·ligent quan obre un llibre és buscar-ne l'índex i estudiar-ne el contingut. No dubto que ja ho has fet, en arribar a aquestes ratlles. Ja saps que el llibre està dividit en 18 capítols, cosa que vol dir que Grimalt parla per a l'audició de 18 obres, o grups d'obres en algun cas. Però hi afegeix dues característiques: no repeteix cap autor (llevat de Monteverdi, que apareix en dos apartats), i fa un recorregut cronològic: comença amb la música més antiga de la qual tenim constància certa, la música gregoriana, que remunta als segles VII i VIII, i arriba fins a avui.

Aquest llibre, doncs, també és una antologia. És inevitable que l'antòleg es retrati en la tria i Grimalt ho fa aquí. Un antòleg sempre es troba amb dues forces contraposades: d'una banda vol oferir una visió global (d'un autor, d'una època) i de l'altra, ha de basar la globalitat en la tria: no pot matar tot el que és gras. I en la tria hi ha el turment. Però al final s'imposa la decisió: aquell compositor i no aquest altre; aquesta obra i no aquella.

Si algun dia et pregunten, lector d'aquest pròleg, quin llibre t'enduries a la famosa illa deserta, pensa que ja no ho és perquè està plena a vessar de la gent que ha contestat la pregunta i hi viu, desesperada, amb la seva novel·la preferida o la seva tela preferida que ja avorreix de tenir-la tan a la vora des de fa tant de temps. Si algun dia et fan la pregunta, t'aconsello que no contestis res sense un advocat al davant. Sempre, l'endemà se t'acudirà una obra més bona que la que has triat i ja no hi seràs a temps. De fet, la resposta més lògica és la de negar-se a anar-hi si no t'hi acompanya una biblioteca o una discoteca o, en el seu cas, una orquestra sencera.

Ara feia una digressió, d'acord, però no era gratuïta: l'antòleg vol i dol. És la seva fatal posició estrictament existencial. I triar és descartar, amb mal de cor, però descartar. És fer un pas cap a l'illa deserta amb poc equipatge, no amb la discoteca sencera. Amb tot, sé que Grimalt podria fer moltes més tries que també el retratarien com a músic, com a filòleg, com a musicòleg i com a persona. El meu desig és que les pugui escriure.

Deixeu-me acabar aquí. És al lector d'aquest llibre a qui li escau d'entrar en aquesta illa profusament habitada amb l'ajut d'unes guies culturals, filosòfiques i tècniques sobre el fet musical que ha elaborat Joan Grimalt. Són un regal generós que li agraeixo com a melòman sense remei.

Jaume Cabré
Herbst, 2007

Introducció

*L'ensenyament en general no hauria de ser mai una inculcació
o un receptari de materials, de tasques o de coneixements
que després et puguin preguntar, sinó només una oferta
que possibiliti la decisió responsable d'entrar més a fons
en unes qüestions determinades.*

Hans Heinrich Eggebrecht¹

Benvolgut lector, si et disposes a llegir aquest llibre, és que deus voler escoltar la música amb més profunditat. Et desitjo que, quan el tornis al seu lloc, o quan el passis a algú altre, la teva capacitat de gaudir de la música s'hagi incrementat. El text s'adreça a dos públics diferents. D'una banda farà de manual universitari. De l'altra, està escrit en un estil que pot arribar a qualsevol amic de la música, amb ganes d'anar més a fons. Això darrer és l'únic pressupòsit que he tingut, a l'hora d'escriure'l: parteixo de la base, tant si ets estudiant universitari com si no, que la música t'agrada i t'interessa. Un altre punt de partida bàsic és l'audició, és a dir l'experiència musical. Aquesta experiència, sovint misteriosa, és la que ens porta a tots plegats, músics i no músics, cap a la música. Sense voler entendre-ho tot, als meus apunts evito escriure res que no es pugui escoltar i sentir, des de fa una colla d'anys.

Ja en fa molts, que presento audicions. La primera versió d'aquests textos prové d'unes sessions de *Com escoltar música* que l'Institut d'Educació Contínua (IDEC) de la Universitat Pompeu Fabra acull des de l'any 1998. La segona va ser una adaptació per a l'assignatura d'Història de la música de la Universitat Internacional de Catalunya, i sempre han volgut ser una guia per a l'audició. Sovint no s'hi presenta una obra sencera: l'espai de dues hores, o d'hora i mitja, que es pot dedicar a una audició atenta

---

1. Eggebrecht (1991), p. 416.

Primer capítol

Els orígens de la música europea: el cant gregorià

*Així vacil·lo entre el perill del plaer i la constatació dels seus efectes salutífers,
i m'inclino més aviat, sense arribar a una sentència irrevocable,
a aprovar l'ús del cant a l'església,
amb la idea que l'esperit massa feble arribi al sentiment de la devoció
a través del delit de l'oïda. Això no lleva
que quan em trobo més commòs pel cant que per les paraules cantades,
confessi cometre un pecat a expiar,
i llavors preferiria no sentir cantar.*

Sant Agustí, *Confessions*, ca. 400 dC

1. Prehistòria musical
2. Primera música cristiana: premisses
3. La reforma gregoriana i l'alta edat mitjana
4. Cant gregorià: la música
5. Audició
6. Enregistraments, bibliografia

Una de les lectures que més m'ha impressionat dels darrers anys és un assaig sobre l'origen d'Europa. En aquells moments jo preparava una classe sobre gregorià, i vaig trobar frapant com el que explicava un filòsof francès, Rémi Brague, s'aplicava perfectament a aquest cant. El llibre, traduït al català, es diu *Europa, la via romana*. Brague hi explica, didàctic i documentat, que la *secundarietat*, el saber quedar en segon terme, va inscrita al moll de la nostra civilització occidental, des del seu bell principi. El mateix cristianisme se sap hereu directe del judaisme, igual que el món romà mira sempre cap a la cultura atenenca com el deixeble al seu mestre. També Plató remet a Sòcrates, com Jesús a Déu pare, i no a ell mateix.

Vuitè capítol

Johann Sebastian Bach (1685-1750): el motet Jesu, meine Freude (1723)

*A la música correspon gran lloança, just després de la Paraula de Déu.
És mestressa i senyora d'aquelles emocions que dominen les persones i, encara més,
les subjuguen. Si voleu consolar l'afligit, reduir la frivolitat, tomar el coratge al
desesperat, rebaixar l'orgull, calmar la passió o pacificar els posseïts per l'odi,
quin mitjà hi hauria millor que la música?*

Martí Luter

1. Johann Sebastian Bach
2. La música luterana
3. Els motets de Bach (1726-1735?)
4. *Jesu, meine Freude*, BWV 227
5. Audició
6. Enregistraments, bibliografia

1. Johann Sebastian Bach

La música de Bach no és cap música fàcil, d'escoltar ni de tocar. Però parteix de la pràctica, no de cap teoria. Sebastian va viure des de sempre l'ofici com a tal, inclosa la pedagogia, i aquesta actitud porta normalment a premisses antigues, gens proclius a la innovació. Són premisses eminentment funcionals: el músic i la música estan al servei del que sigui: el teatre (un aspecte que Bach no va conrear), l'església, la cort... sempre hi ha un text o un context que van davant de la creació sonora, determinant-la essencialment.

Divuitè capítol

Arvo Pärt (n. 1935), Missa de Berlín (1990)

La música de Pärt és sacra pel contingut i pel to, però rara vegada fou composta per a un ús litúrgic.

És doncs música de concert, però idealment per a un lloc molt especial en què el focus no està sobre la cara i la idiosincràsia personal dels intèrprets.

Paul Hillier

1. Arvo Pärt
2. Sobre *tintinnabuli*
3. Sobre modernitat, progrés i secundarietat
4. Sobre espiritualitat oriental *versus* èxit comercial
5. *Berliner Messe*, la Missa de Berlín
6. L'ordinari de la Missa: el text
7. *Veni, Sancte Spiritus*
8. Enregistraments, bibliografia

1. Arvo Pärt

Arvo Pärt va néixer l'11 de setembre de 1935 a Paide, una ciutat prop de Tàlin (normalment escrit Tallin, o Tallinn), la capital d'Estònia. Va començar a aprendre música als 7 anys i va estudiar composició a la universitat de la seva ciutat. Alhora va poder mantenir-se al corrent de les tendències occidentals gràcies a una feina a la ràdio estoniana, que compaginava amb els estudis. El seu ambient familiar i d'amistats és cosmopolita i plurilingüe.